

نقش موزه در جذب کودکان گردشگر و یادگیری و آموزش آنها (مطالعه موردی : اولین موزه سیار خصوصی کودک در ایران "قاشقک های صلح ، قاصدک های صلح)

سوسن نیک ذات*¹

1- دانشجوی کارشناسی مدیریت جهانگردی ، موسسه آموزش عالی بینالود، sousannikzat.pars@yahoo.com

چکیده

سهم موزه در سراسر دنیا در عرصه های اجتماعی ، فرهنگی ، هنری ، آموزشی ، اقتصادی و سیاسی هر کشوری آشکار است و نقش اساسی در تصورات ملت ها دارد. در حال حاضر تصور جهانی بدون حضور موزه غیرممکن بنظر می رسد ، نقش حساسی که موزه ها در جامعه دارند و تجارب تازه ای که مراجعین انتظار دارند ، همگی نشان دهنده ی نیاز مبرم به توسعه موزه در تمامی جنبه های آموزشی ، علمی و تبادلات برای پاسخگویی به نیازهای مخاطبین است. موزه های امروز در ادامه ی موزه های گذشته همواره تلاش کرده اند تا با توجه به فناوری جدید و مدیریت نوین بگونه ای توانمندی های نهفته ی خود را ارائه نمایند تا هر مخاطبی با هر سن و هر سطحی از شناخت ، بتواند با موزه ارتباط برقرار کرده و لذت ببرد و در نهایت موزه ها تلاش می کنند تا موجب ارتقای سطح فرهنگی جامعه شوند. اهداف پژوهش حاضر براین است تا با ارائه ی طرحی نوین و خلاقانه برای تاسیس موزه ی سیار کودک باعث ایجاد انگیزه ، آموزش ، خلاقیت ، شناخت هویت فرهنگی و ایرانی و همچنین تفریح و سرگرمی کودکان شود . پژوهش حاضر از دیدگاه هدف جز پژوهش های کاربردی و از نظر روش ، در شمار پژوهش های توصیفی است. برای جمع آوری اطلاعات موردنیاز از روش های کتابخانه ای و اسنادی بطور همزمان استفاده شده است. تلاش نگارنده بر آن است با ارائه ایده های بدیع ، متنوع و جذاب علاوه بر لذت بخش کردن آموزش ، یادگیری را برای کودکان معنی دار و کاربردی نموده و این آموزه ها به عنوان تجربه های ماندگار در ذهن آنها ذخیره شده و در رفتارشان متبلور گردد. همچنین فهم درستی از پاسداشت میراث ، هویت و فرهنگ خویش و دیگر فرهنگ ها بدون تعصب ، پیش داوری و قضاوت برای داشتن جهانی شایسته و متمدن بدست آید که خود باعث صلح پایدار ، میراث پایدار و گردشگری پایدار در سطح ملی و بین المللی می شود.

واژه های کلیدی: موزه سیار - گردشگر - کودک - یادگیری - آموزش .

1- مقدمه

در بحث طراحی و ایجاد موزه ها با توجه به رویکرد جامعه جهانی و اصول آموزشی ، فرهنگی و تاریخی در طراحی های پایدار ، باید نقش اجتماع و حضور اجتماعی آن هم نه صرفا برای گروه های سنی خاص بلکه برای تمام سنین ، مورد بررسی قرار گیرد.

به منظور حفظ انرژی های موجود و انتقال آن به نسل های آینده ، باید گفت آیندگان ، همان فرزندان کنونی مان هستند که برای انتقال میراث تاریخی به آیندگان باید به تربیت فرهنگی و روانی آنان در محیط های با ارزش آموزشی ، فرهنگی و تاریخی پرداخت.

در ایجاد و طراحی موزه ها نباید نقش و جایگاه کودکان را در طرح هایمان فراموش کنیم. این نگرش نه تنها فرهنگ مان را زنده خواهد نمود بلکه در نحوه تربیت کودکان و شیوه ی نگرش شان در آینده تاثیر عمیقی خواهد داشت. هدف سپردن میراث به آیندگان ، باید در سنین اولیه زندگی کودکان به آنان معرفی گردد. فرآیند رشد انسان ها ، در کودکی ، تاثیر بسزایی در شخصیت آنان دارد. عقیده ی بسیاری از متخصصان تعلیم و تربیت بر این است که " شخصیت هر انسان در هفت سال اول زندگی او شکل می گیرد و فرآیند رشد کودک در سال های اولیه زندگی او متاثر از عوامل بسیاری است. فعالیت ، بعنوان عامل اصلی رشد و یادگیری کودک ، فرآیندی است که در ارتباط با فضا و محیط کودک رشد همه جانبه او را موجب می گردد. فضاهای مرتبط با فعالیت کودکان تاثیر بسزایی در رشد فیزیکی ، ذهنی ، عاطفی و اجتماعی آنان دارد "[1].

ایجاد فهم فرهنگی باید در سنین مناسب صورت گیرد و ارزش های فرهنگی و تاریخی قابل فهم برای کودکان در محیط ایجاد گردد. کودکان باید با روش های خود با محیط های فرهنگی و تاریخی آشنا گردند و بطور ملموس در آن حرکت کنند ، باید گذرهای پربین و خم موجود بصورت خوانا برایشان طراحی گردد ، خط دید و زاویه دید آنها در طراحی مورد نظر قرار گیرد ، عملکردهای همخوان با آموزش های خاص برای کودکان باید ایجاد گردد تا بتوانند بطور آزاد و امن در موزه به قدم زنی مشغول شوند و با روش های مورد علاقه خودشان با مباحث تاریخی و فرهنگی آشنا گردند.

عملکردها می تواند بصورت بازی و نمایش در مجموعه ها تعبیه شود تا کودکان بتوانند از طریق شیوه های خود با آن مکان ها ارتباط برقرار نمایند. کارل گروس از صاحب نظران قرن نوزدهم اعتقاد دارد : " بازی عاملی است برای رشد نیروهای خام و آماده سازی آنها برای استفاده در زندگی ، بازی فرآیند یادگیری را برای کودک ، این انسان کوچک ، لذت بخش می کند و منجر به ارضای بسیاری از نیازهای اساسی و زیربنایی او می شود. اهمیت بازی در مباحث روانشناسی رشد تا حدی است که صاحب نظران آن را تفکر کودک نامیده اند "[2].

ارتقا کیفیت موزه و حضور فعال کودکان در آنها ، توریسم فرهنگی را به لحاظ سن و تعداد متفاوت خواهد کرد و با تاثیری دوسویه هم در محیط و هم در کودکان و بالابردن دانش فرهنگی - اجتماعی آنان مباحثی مهم و شایان توجه را در طراحی موزه ها ارائه خواهد داد.

2- اهمیت و ضرورت مسئله :

رشد مخاطب یعنی اینکه موزه ها برای طیف گسترده تری از مردم این فرصت را فراهم آورند که دانش و درک خود را از موزه ها ارتقاء دهند برای این منظور باید خدماتی را که به بازدید کنندگان ثابت و دائمی خود نظیر مدارس ارائه می دهند بهبود بخشند و علاوه بر این اقداماتی انجام دهند تا بتوانند پای کودکان جدید را نیز به موزه باز کنند . رشد مخاطب مستلزم ایجاد پلی بین مردم و موزه هاست [3] . در واقع موزه ها باید با پاسخ دادن مشتاقانه به نیازهای کودکان و مشاوره با خود آنان در

خصوص همکاری های مداوم ، جامعه و موزه را به یکدیگر پیوند بزنند . رشد مخاطب مسئولیت یک فرد خاص یا یک شاخه تخصصی موزه ای نیست بلکه به این معناست که نحوه عملکرد سازمان باید به گونه ای باشد که کل موزه ها و کلیه فعالیت های آن را در بر گرفته و تحت تاثیر قرار دهد . موزه ها می دانند که بازدید کنندگان دائمی آنها فقط بخش کوچکی از جامعه را تشکیل می دهند در حالی که رسالت آنها خدمت رسانی به کل کودکان جامعه است . موزه ها با جذب مخاطبان جدید یعنی کودکان می توانند اهمیت اجتماعی و مسئولیت پذیری خود را به اثبات برسانند و از این طریق تعداد بازدید کنندگان خود را افزایش دهند و با شرکت دادن طیف وسیعتری از جامعه می توانند از تجربیات و مهارت های گوناگون افراد بیشتری بهره مند شوند و با انعکاس فرهنگ های متنوع جوامع خود موقعیت و منظر بهتری از خود در جامعه جلوه گر سازند [4] .

از این رو در نظر داریم به دلیل اینکه آموزش موزه ای مکمل آموزه های مدرسه خواهد بود. یادگیریهای نظری و اندوخته های ذهنی کودکان را در برنامه های آموزشی و تربیتی موزه کودک تحقق بخشیم و آموزش های رسمی و مدرسه ای را به یادگیری آزاد و خلاق و آموزش های موزه ای با هدف ایجاد یکپارچگی در یادگیری پیوند داده و موزه را به محیط یادگیری خلاق تبدیل نماییم ؛ ایجاد چنین فضا و ظرفیتی خارج از فضاهای رسمی می تواند راهکاری باشد تا کودکان به یادگیری و شناخت محیط پیرامون خود و جهانی که در آن بسر می برند اقدام کنند و مفاهیم ذهنی را در محیط های خارج از مدرسه درک کنند همچنین موزه می تواند پلی باشد بین آموزه های نظری و ذهنی کودکان با آموزه های عملی و مهارتی آنها [5]. لذا ما به عنوان موزه دار ، رهبری حرکت را در زمان خود به عهده گرفته و به استقبال این چالش رفته ایم که موزه ها را تبدیل به موسسه ای کنیم که مسئول محافظت از ارزشهای میراث فرهنگی ما باشند و در عین حال اقدامات موثری را در جهت تضمین پیشرفت کودکان و دستیابی آنها به سعادت و خوشبختی جامعه انجام دهیم .

مشخص است که در راه رسیدن به این هدف مهم، گردشگری سهم عمده ای را بر عهده دارد . ما در تلاشیم که بتوانیم پل ارتباطی را میان این دو بخش بر پا نمائیم و پیشنهاد ابتکاری و نو آورانه خود را بر مبنای آگاهی کامل از وظیفه خود ارائه نماییم .

3- اهداف پژوهش :

هدف از راه اندازی موزه ی سیار کودکان از دیدگاه ما به شرح ذیل می باشد :

راه اندازی مامنی امن برای یادگیری فعال کودکان ، تقویت انگیزه یادگیری و شوق به دانستن و بوجود آمدن فرصتی برای آموزش مستمر و پایدار و عمق بخشیدن به آموزش کودکان ، تقویت تفکر خلاق ، نو آفرینی و پویایی در یادگیری کودکان ، تقویت شوق پیشرفت و ترغیب به یادگیری خود انگیزه و معنا دار در کودکان ، تبدیل محیط یادگیری کودکان به فضایی جدید ، ذهن انگیز و دل انگیز آموزشی ، آزاد ، جذاب ، سر گرم کننده، الهام بخش ، پر از شور و نشاط برای آموختن و خلق کردن ، ایجاد جاذبه و فرصت هایی برای تحریک و تقویت برای ظهور احساسات ، عواطف، علایق و فعالیت های آزاد کودکان ، ایجاد فرصتی برای اندیشیدن ، حس کردن ،بازی کردن ، نوآفرینی و فعالیت ، فرهنگسازی در راستای ترویج صلح پایدار ، انسان دوستی ، ارزشهای زندگی ، دوستیابی و جهانی بدون خشونت ، آشنایی با میراث فرهنگی ، هنر و صنایع دستی کشور و

احترام به تنوع فرهنگی در جهان ، ترویج فرهنگ گردشگری و ارتباط هماهنگ میان گردشگری و میراث فرهنگی و برقراری ارتباط میان میراث فرهنگی و موزه سیار و مردم ، فرهنگ سازی در جهت معرفی هویت و پیشینه ایرانیان که از دیر باز مروج صلح بوده اند ، آموزش چگونگی حفظ و حراست از موزه و اشیاء تاریخی ، پایه ریزی موزه بر اساس روش مشارکتی و تعاملی ، تشکیل شبکه کودکان مروج صلح و میراث بانان کوچک پارس در سطح ملی ، برنامه ریزی برای آینده با مطالعه در گذشته و آشنا نمودن کودکان با پیشینه خود برای پیدا کردن جایگاه و نقش خود در امروز ، آموزش آموزه های دینی ، قصص قرآنی ، فولکلور و تاریخی که حامل پیامهای انسانی اخلاقی ، بشر دوستانه و فرهنگی هستند ، ثبت نام جمهوری اسلامی ایران در لیست کشورهای که موزه اختصاصی کودک داشته و به حقوق کودکان ماده 29 و 31 توجه نموده اند ، تبدیل موزه های شیء محور با کمک گرفتن از دانش بومی و شناخت نیاز جامعه کنونی موزه های انسان محور ، تحکیم هویت ملی ، توجه کودکان به فرهنگ ایرانی و ایجاد پل ارتباطی بین گذشته و آینده ، یاد آوری افتخارات تاریخی ، پیشینه هنری و ... ، ارتقاء سطح فرهنگی جامعه ، پر کردن اوقات فراغت کودکان ، عملی کردن آموزشهای عملی و هنری ، هموار کردن چالش های جهانی ، راه اندازی موزه فعال آموزش برای کودکان ، توجه به موضوعات حاد و مطرح جامعه جهانی ، آموزش مهارتهای جدید (هنری) ، تدارک برنامه های متنوع برای پاسخگویی به علایق و احساسات کودکان ، افزودن یک روز خوش به خاطرات کودکان مهمان در موزه ، آشنایی کودکان با حقوق خود ، آشنایی با فرهنگ، سنت ها ، آداب و سنن ، بازیها ، ادبیات ، جذب کودکان ملل مختلف ساکن در ایران ، خانواده ها و کودکانی که نسبت به بازدید از موزه بی انگیزه اند و نا آشنایند ، تحقق یادگیری های نظری و اندوخته های ذهنی کودکان در برنامه های آموزشی و تربیتی در موزه کودک ، در نهایت تعمیم موزه در کل کشور .

4- پرسش های تحقیق:

برای ایجاد شور و نشاط درونی کودکان برای یادگیری میراث فرهنگی ایران زمین و ترویج فرهنگ صلح و دوستی چه باید کرد ؟ از کجا باید آغاز کرد ؟ چگونه ؟ با چه روشی ؟ با چه امکاناتی و در چه موقعیتهایی ؟

چگونه می توان محیط زندگی را به مکان آموزشی (موزه) و بالعکس موزه را به محیط زندگی تبدیل کرد ؟ چه راهکاری وجود دارد ؟

تعامل و یادگیری کودکان در موزه ، راه اندازی و تاسیس موزه سیار و آموزشی کودک ، پاسخی است به این پرسش و دغدغه ها؛ ما بر این باوریم که :

موزه پل ارتباطی فرهنگ است . در واقع نقطه تلاقی مکانها و زمانها است که در یک نقطه و یک موقعیت امکان نمود و نمایش پیدا می کند. جدا از اهمیت اصالت آثار موزه ای ، آثار از انتخاب آنچه که بخشی از پازل مدنیت است و به تبع کارکرد انتقال دهنده یا اطلاعات ویژه ای که دامنه ی علوم را وسعت می دهند ، اهمیت مضاعفی می یابد . لذا باید در تحول باورها و آشنایی با مفاهیم و کارکرد های موزه ها به عنوان یک ماموریت جدی و نیز تبیین قابلیت های موجود در عرصه های گوناگون و نوجوانان بیشتر توجه کرد .

برای پاسخ به پرسش محوری در مقاله، پرسش های دیگری را مطرح نموده ایم که با پاسخ به آنها راه را برای رسیدن به اهداف طرح، سهل می کنیم.

گردشگران مورد نظر ما چه کسانی هستند؟ چه چیزی آنها را راضی می کند و به آنها انگیزه می دهد؟ با چه نیازی به موزه پا گذاشته اند؟ چه اطلاعات زمینه ای را دارا هستند؟ مایل به یاد گرفتن چه مسائل جدیدی هستند؟ تا چه حد می توانیم به کودکان کمک کنیم تا با موزه ارتباط برقرار کنند؟ آیا محیط ما مناسب آموزش دادن است؟ محیط موزه مهمان پذیر و قابل دسترس است؟ آیا موزه هیجان انگیز و پویا است و سهم ارزشمندی در زندگی کودکان امروز دارد؟ چه نیازهای آموزشی وجود دارد؟ آیا عملکرد موزه ما سهمی در یادگیری آموزش کودکان دارد؟ روشهای آموزشی ما چیست؟ آیا آموزش را سر لوحه سیاست ها و برنامه های خود داریم؟ آیا مواد کلیدی برای ارائه به کودکان داریم؟ روی آموزش کارکنان موزه سرمایه گذاری کرده ایم؟ کار ما چه تاثیری بر روش یادگیری کودکان خواهد داشت؟ کودکان چه تاثیری از بازدید از موزه خواهند گرفت؟ چه چیزهایی را می خواهیم کودکان از موزه بیاموزند و به خاطر بسپارند؟ آیا واقعیاتی وجود دارد که بخواهیم کودکان بیاموزند؟ چه چیزی را در موزه می خواهیم در ذهن کودکان تغییر دهیم؟ موقعیت موزه را چگونه ارزیابی می کنیم؟ آیا خواهیم توانست عزت نفس و اعتماد به نفس را در کودکان ارتقاء بخشیم؟ آیا با آموزشهای تکراری و تصورات قالبی و کلیشه ای مبارزه می کنیم؟ موزه چه دستاوردی برای کودکان دارد؟ آیا توانسته ایم از رویکرد آموزشی انسانگرایانه در آموزش های خویش به نفع کودکان بهره مند شویم؟

5- پیشینه ی تحقیق :

5-1- آموزش در موزه ها: موزه ها بهترین زمینه را برای پرسشگری کودکان که عامل پیشرفت آنان در تولید و بارآوری دانش نوین است ایجاد می نماید و موضوعات و محتوای آموزشی را برای آنان قابل دستیابی کرده و امکان برقراری و ارتباطات ذهنی را تسهیل می کند و وقایع، موضوعات و احساسات مختلف را در کنار هم قرار می دهد. در قرن 19 موزه ها به عنوان یک ابزار کمک آموزشی دیده شدند و گردآوری مجموعه های تاریخی با تکمیل و حفظ آنها تبدیل به نوعی حرفه گردید که نیاز به آموزش تخصصی داشت. موزه داران بتدریج رابطه میان خود و مردم را تقلیل دادند و تنها به در معرض نمایش قرار دادن اشیای تاریخی به عنوان راه اصلی ارتباط بسنده کردند. به مرور زمان آموزش به شکل رسمی فعلی درآمد و فقط محدود به ساختارهای آموزش رایج و رسمی در مدارس شد. از دهه 90 میلادی توجهات خاص به امر آموزش شده است تا فعالیتهای موزه ها حالت یکپارچه تری پیدا کند و راه های ارتباط میان موزه ها و مدیریت مجموعه های تاریخی و روش بهره بردن از آنها منطقی شده است [6].

امروزه شاهد تغییر نگاه و نگرش به موزه ها هستیم. در گذشته موزه نهاد و مکانی برای گردآوری، ثبت، حفظ، نمایش و تفسیر آثار تاریخی بوده و اطلاعات را در اختیار عموم قرار می داده است. اما در اواخر 1990 میلادی تعریف موزه تغییر پیدا کرد، این تعریف جدید جایگزین آن شده که موزه ها مردم را قادر می سازد تا با دیدن مجموعه های تاریخی الهام گرفته، بیاموزند و لذت ببرند. موزه ها نهادهایی هستند که به جمع آوری و نگهداری اشیاء و آثار تاریخی پرداخته؛ ضمن نمایش آنها این اشیاء و آثار را برای جامعه حفظ می کنند. بدین ترتیب کم کم تحولی در ماهیت موزه ها ایجاد شد یعنی منابع غنی آثار

باستانی برای مقاصد آموزشی در موزه ها در دست بود تا از این راه درک جدیدی از چگونگی آموزش مردم و کمک گرفتن از موزه بوجود آید. یافته ها نشان می دهد که بازدید از موزه ها به طرز چشمگیری بر ایجاد انگیزه آموزش ، خلاقیت و همچنین از لحاظ تفریح و سرگرمی تاثیر گذار هستند و بعلاوه راه های گوناگون آموزش را نیز مورد حمایت قرار می دهند . پژوهش ها ی انجام شده در روش آموزش نشان می دهند که افراد مختلف راه های متفاوتی را برای آموختن بر می گزینند. موزه ها ظرفیت حمایت از انواع روش های آموزش را دارا هستند و بسیاری از این روشها یا مناسب ارائه در کلاس درس نیستند ، یا اصلا در قالب آموزش رسمی نمی گنجد . موزه ها این فرصت را می دهند که آموزشهای مشارکتی و اجتماعی ، آموزش از طریق مشاهده ، بحث ، هم اندیشی ، حل مسئله و همچنین از طریق تجربیات خلاق نظیر نقاشی ، ایفای نقش یا خلق یک اثر هنری امکان پذیر شوند و همراه با آموزش از طریق خواندن و نوشتن کار انفرادی یا گروهی به یادگیری افراد کمک شایان توجهی شود یا به عبارتی می توان گفت که موزه ها امکان آموزش از طریق تماس با واقعیات را فراهم می کنند . اما در آموزش رسمی ، فقط نظریات ذهنی و غیر ملموس تدریس می شود[7].

5-2- بررسی های تطبیقی و مطالعه پیشینه موزه سیار کودک :

در بررسی های تطبیقی و مطالعه پیشینه موزه سیار کودک که در ایران صورت پذیرفت ، مورد مشابه وجود نداشت. یعنی هیچ موزه ی سیاری تاکنون ویژه ی کودکان و نوجوانان راه اندازی نشده است و تنها کتابخانه های سیار یا نمایشگاه های سیار با موضوعات مختلف به ارائه فعالیت های فرهنگی در قالب کتاب ، فیلم ، پویانمایی ، موسیقی ، نمایش عروسکی و سرگرمی و اسباب بازی های رایانه ای پرداخته اند و یا موسسات و کانون پرورشی به منظور حفظ و نگهداری آثار و تولیدات خود اقداماتی انجام داده اند. تنها موزه ی نمایشگاهی برای کودکان در دی ماه 1392 یعنی پس از موزه اینجانب به مدت یکسال تا 1393 در تهران بازگشایی شده است . در تقسیم بندی هایی که برای موزه ها صورت گرفته است تنها به عنوان (موزه سیار ، گردشی) اشاره شده است و به اهمیت راه اندازی آن اشاره شده است . همچنین موضوع فعالیت موزه یعنی کودک صلح و میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری در سطح ملی و بین المللی ثبت نشده است .

- در بررسی های تطبیقی و مطالعه ی پیشینه ی موزه سیار کودک در سطح بین المللی اولین موزه ی سیار ثبت شده در 1903 می باشد که به ارائه ی خدمات مدرسه ای از جمله آثار تاریخ طبیعی (پرندگان و دیگر حیوانات ، حشرات ، سنگ ها ، چوب ها و همچنین کتاب های دستی) بدون هیچ هزینه ای به مدارس می پرداخته است. در سال 1927 ، این موزه سیار نمونه ی آثار خود را به 496 مدرسه در نیویورک عرضه کرد که 1.6 میلیون دانش آموز از آثار موزه ای در مدارسشان بهره بردند.

- در این جا به تعداد معدودی از موزه های سیار اشاره می کنیم. موزه سیار سالن شهرت نیوجرسی در سال 2008 بصورت سیار افتتاح شد و تاکنون بیش از 100000 بازدید کننده داشته است.

- موزه سیار توسط موزه تاریخ طبیعی آمریکا در شهر نیویورک تحت نظارت مرکز گاتزمن برای آموزش و یادگیری علوم طراحی و مدیریت شد. این برنامه برای تمامی مدارس در پنج بخش شهر نیویورک بصورت رایگان که متشکل از یک وسیله ی نقلیه مجهز و نمایشگاه تعاملی با مبحث دیرین شناسی که در دسترس عموم بود. این موزه سیار سابقا شامل

وسایل نقلیه ای راجع به مردم شناسی و نجوم نیز بود. برنامه ی موزه ی سیار از 1993 که در آن زمان بیش از 700 مدرسه و بسیاری از کتابخانه های شهر نیویورک از آن بازدید کردند ، تا کنون در حال اجرا است.

شکل 1- موزه سیار سالن شهرت نیوجرسی

شکل 2 - نمونه ی موزه ی سیار چمدانی

6- روش تحقیق:

پژوهش حاضر از دیدگاه هدف جز پژوهش های کاربردی و از نظر روش ، در شمار پژوهش های توصیفی است. برای جمع آوری اطلاعات موردنیاز از روش های کتابخانه ای و اسنادی بطور همزمان استفاده شده است. نگارنده مقاله در ارائه مقاله تلاش نموده است که پس از مقدمه ای درباره موزه و پیشینه لغوی آن به مبانی نظری و رویکرد های جامعه جهانی نسبت به موزه پرداخته و پیشینه آموزش و یادگیری در موزه ها را که پرسش محوری مقاله است را مورد بررسی قرار داده و پس از شناختی که از مخاطب خود داشته در پی آسیب شناسی در موزه ها برای کودکان برآمده است و سپس برای رفع کاستی ها پرسش هایی را مطرح و به ضرورت و اهمیت مسئله پرداخته است که در پی آن و به دنبال رسیدن به اهداف طرح با مقایسه تطبیقی موزه های سیار در جهان ، ایده ها و راهکارها و پیشنهادهای را ارائه نموده و در پایان برای درک بهتر و عینی کردن طرح با بررسی پیشینه موزه سیار در ایران به معرفی اولین موزه سیار کودک خود که به صورت پایلوت در سطح ملی و فراملی برگزار گردیده است به تبلیغ تصویری و ارائه گزارش در رسانه ها می پردازد و به امید رسیدن به نتایجی که مدنظر است و چشم اندازی که برای اولین موزه سیار خصوصی کودک در کشور متصور است این مقاله را ارائه نموده است

7- مبانی نظری :

7-1- گردشگری فرهنگی : گردشگری با عرصه اطلاعات افکار و احساسات جدید شخصیت انسان را غنی می سازد . گردشگری عامیانه در شکل گسترده تر در واقع نوعی گردشگری فرهنگی به شمار می آید . در حال حاضر گردشگری فرهنگی یک گزینه از دو بخش صنعت گردشگری به شمار می آید و دارای چهار چوب مستقل و روشهای عملی خاص خود است . شاید بتوان این نوع گردشگری را به عنوان الگویی که به کشف و تطابق تمام فعالیت های فرهنگی منتهی می شود قلمداد نمود تعریف این نوع گردشگری معمولا به شکل سفرهای مطالعاتی سفرهای فرهنگی یا هنری حضور در همایش و جشنواره ها ، بازدید از مکان های دیدنی موزه ها ، بناهای تاریخی و هر گونه تجسم ملموس یا ناملموس فرهنگ جهانی است . این گونه گردشگران به دنبال اهداف متفاوتی هستند . آنها به صورت گروه های کوچک سفر می کنند . حداکثر بهره برداری را از سرمایه گذاری خود می کنند و هیچ چیز معمولی یا غیر معتبر را قبول نمی کنند .

گردشگری فرهنگی فلسفه اصلی یونسکو به شمار می آید و با ایجاد آن می توان شاخص های جدا از هم مانند حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی ، خود فرهنگ ، توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع میزبان و بالاخره نیاز ضروری به یک مبحث درون فرهنگی واقعی را با هم در یک جا جمع کرد . یونسکو علاقه ویژه ای به این موضوع دارد و تصریح کرده است که باید یک بعد فرهنگی به فعالیت های اجتماعی و اقتصادی افزوده شود و این کار تنها با هدایت جریان توده گردشگران و تبدیل آن به یک

نیروی مثبت میسر است. یونسکو بر مزایای استفاده از اوقات فراغت در جهت لذت بردن از گردشگری فرهنگی تاکید نموده است. در شکل قدیمی گردشگری عامیانه از میراث فرهنگی به عنوان ابزاری در جهت توسعه فعالیت های گردشگری استفاده می شد. هدف اصلی آنها خوشگذرانی بود، با این وجود این شکل گردشگری نیز نیاز بشر به سفر و جابجایی را ارضا می کرد و سطح فرهنگی وی را بالا برده و منبع جدیدی از دانش و تجربه و رویارویی را پیش روی وی قرار می داد. [8]

امروزه افراد به دنبال تغییر و تنوع هستند و یک چیز متفاوت و فرای تجربه معمول خود را خواستارند و هم اکنون تمایل زیادی وجود دارد که از طریق شناخت عادات و نیازهای فردی مسافران بتوان شاخص های موجود بازار گردشگری را اصلاح کرد. گردشگری فرهنگی را باید به چشم یک راه جایگزین و جدید برای استفاده از اوقات فراغت کودکان نگاه کرد و بدین وسیله کودک گردشگر بتواند از اوقات فراغت خود در جهت رسیدن به آرامش، سرگرمی و توسعه توانایی های فردی استفاده نماید [9]. از این رو باید تا حد زیادی حوزه های گردشگری (موزه ها) و میراث فرهنگی را به یکدیگر نزدیک نمود. تنها گزینه ای که به ما موزه داران این امکان را می دهد که میراث فرهنگی خود را به عنوان یک جاذبه گردشگری مصون نگه داریم؛ بکارگیری یک روش ترکیبی و در عین حال ایجاد منابع برای توسعه پایدار جوامع است، که میراث پایدار را به دنبال دارد. پس وظیفه موزه ها انتشار و حفظ میراث فرهنگی به عنوان یادبودی از اقدامات بشر در زمان و مکان خاصی است تا کودکان و دیگر گردشگران بتوانند با بازدید از موزه ها نکات فراوانی را در راه فرهنگ بومی منطقه خود و دیگر مناطق را درک کنند. همین موزه ها بدلیل کار آمد بودن می توانند در زمینه یادگیری و آموزش، رویکردهای نوینی را به آموزش ارائه کنند و به صورت فزاینده ای بر آموزش کودکان و مردم و زندگی آنان تاثیر بگذارند و گردشگری فرهنگی را رشد دهد [10].

7-2- موزه: بر اساس تعریف ایکوم (شورای بین المللی موزه ها) موزه موسسه ای است دایمی وبدون هدف مادی که درهای آن به روی عموم گشوده است و در خدمت جامعه و پیشرفت آن فعالیت دارد. گردشگر شخصی است که به دنبال کمال می گردد و جاذبه های فرهنگی را انتخاب می کند جاذبه هایی که نشان دهنده ابراز همدردی و احترام برای میراث فرهنگی و جامعه میزبان است و یکی از این جاذبه ها موزه ها هستند. امروزه موزه ها یک مکان خالی برای مدفون ساختن اشیای مهم و مقدس که تا ابد ساکن و مومیایی شده باقی می ماند نیست؛ بلکه موزه موسسه ای است که به حفظ میراث فرهنگی، طبیعی و محیطی اختصاص یافته است و از آنجا به عنوان پلی برای برقراری ارتباط با بخش گردشگری استفاده می شود. موزه ها باید تلاش کنند تا پاسخی در شان دنیای امروز در رابطه با نیاز به تفسیر درون فرهنگی میراث فرهنگی ارائه نمایند [11].

به طور کلی موزه نهادی عمومی و فرهنگی است که عملکرد آن شامل خدمات اجتماعی، شناخت میراث و ارزشهای فرهنگی، شناخت مخاطبان برنامه ریزی مجموعه، گردآوری و غنی سازی مجموعه، مدیریت راهبردی مجموعه و هنر است. بنابر این موزه ها محلی برای عرضه مستقیم برنامه فرهنگی سیاسی یک کشور از خود، محلی برای تکامل فرهنگی، اجتماعی اقتصادی یک کشور و محلی برای اطلاع رسانی، آگاهی، آموزش و ارتقای سطح دانش است. موزه ها نقش مهمی در شکل گیری جامعه ایفا می کنند [12].

در این بین موزه های سیار موزه هایی برای پیشبرد سریع اهداف فرهنگی است که به دلیل عدم امکانات موجود در مناطق و شهر های محروم شکل می گیرند. این موزه های فرهنگی گوناگون در مکان های مختلف در معرض دید عموم گذاشته می شوند. اگر به این نوع موزه ها توجه کافی شود بسیار تاثیرگذار خواهند بود [13].

7-3- آموزش و یادگیری: یادگیری و آموزش عبارت است از فرایند آشنایی فعال با یک تجربه؛ این آموزش می تواند در بر گیرنده روند عمق بخشیدن به مهارت‌ها، دانش، درک، آگاهی، ارزشها، امیدها و احساسات موجود باشد و یا به شکل افزودن بر ظرفیت های موجود شکل بگیرد. یادگیری فعال منجر به تغییر، توسعه و علاقه بیشتر برای آموختن می شود [14]. عمده ترین گروه هدف برای موزه ها مدارس هستند. آموزش از طریق موزه یک حرکت غیر رسمی است که تاثیرهایی بر تجربیات، احساسات و نقطه نظرات مخاطبین دارد و چندان تاثیری بر یادگیری مفاهیم آنها نخواهد داشت. تاثیرات فعالیتهای موزه ای را نمی توان در کوتاه مدت ارزیابی کرد بلکه می تواند در آینده شغلی کودکان تاثیر بگذارد و اثر خود را سال ها بعد نمایان سازد. موزه ها از انواع گوناگون یادگیری حمایت می کنند. آموزش موزه ای یک تجربه کوتاه مدت اما ویژه است که تحت تاثیر تجربه بازدید از موزه شکل می گیرد. امروزه موزه ها ی کوچک که منابع محدود دارند نیز برنامه های آموزشی را در نظر می گیرند. آموزش یکی از کارکردهای اصلی موزه ها به شمار می آید و دیگر یک هدف جنبی یا کاری در کنار کارهای متعدد دیگر نیست [15].

آموزش از طریق موزه ها این فرصت را به کودکان می دهد که آنها شخصا به مشاهده ترکیب مولفه های تجربی و ذهنی خود از اشیا و موضوعات بپردازند و در این نوع آموزش هر کودک به سبک و سیاق خویش بنگرند، بیاندیشند، بسازد و آن جاست که یادگیری به تعداد کودکان مشاهده کننده تنوع می یابد و قدرت انتخاب، آزادی عمل و انعطاف در نوع یادگیری، زمینه ظهور و ابداع ذهنی و عملی را برای کودکان فراهم می سازد. کودکان از طریق موزه ها آموزشهای موثری کسب می کنند و مطالبی را فرا می گیرند که در حوزه زندگی خود به کار می برند و تجربه های مفید، جالب، ارزنده و نشاط آوری از بازدید از موزه به دست خواهند آورد. همچنین مطالبی در باره خودشان، جهان و دیگر موضوعات یاد می گیرند که با تجربیات هنری، معنوی و سازنده خود پیوند می زند. آموزش از طریق موزه زمینه مناسبی برای گسترش و تقویت یادگیری فعال و باز ایجاد می کند و یادگیری را معنی دار، پایدار و لذت بخش می کند. آموزش موزه ای یکی از رویکردها و گونه های مهم آموزش به کودکان می باشد که بر پایه آموزش تعاملی و مشارکتی کودکان در فضای موزه رخ می دهد. ارزش این نوع آموزش بر نگرش کودکان تاثیر می گذارد.

بازدید از موزه به عنوان الگوی یادگیری قلمداد می شود و به کودکان می آموزد که با خوب دیدن، زیبا دیدن، خوب حس کردن، احساس مثبت و بهتر تجربه کردن می توانند بسیاری از موضوعات و مطالب پیرامون خود را شخصا درک و تجزیه و تحلیل کنند و در زندگی به کار گیرند [16].

8- نتایج و بحث

ما درصدد هستیم تا با بر هم ریختن وضع موجود و برای بازسازی و خلق ایده های نو با برنامه ریزی و تعیین هدف مشخص همه چیز را به خدمت بگیریم تا بتوانیم پاسخگوی کودکانی باشیم که با هر طرز تفکر و شرایط سنی با کوله باری از نیازهای معنوی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی و آموزشی به موزه ما پای می گذارند. پس برای رسیدن به جایگاهی مناسب نیاز به تحول در نگرش موزه داری و شیوه عملکرد خویش هستیم.

ما بر این باوریم که موزه ها و علم موزه داری امروز توانایی پاسخگویی به چالش ها و نیازهای کودکان را داشته و آن چیزی که آن را عملی می کند مدیریتی کار آمد است . در حال حاضر ما در تلاشیم با بازگشایی موزه کودک به صورت ثابت و سیار برای اجرایی شدن این تفکر و دغدغه برخاسته و با سفر به اقصی نقاط کشور و جهان کودکان را از این مزیت آموزش در موزه ها بهره مند گردانیم . زیرا کودکان نسل امروز ما در مورد تاریخ و گذشته خود بسیار آگاهند و موزه های سنتی نمی توانند پاسخگوی نیازهای آنان باشند . با این باور ، بنیادی جدید را بنا می گذاریم و اساس موزه های موجود را برای کودکان تغییر می دهیم تا به کودکان بگوییم زمانی چه بوده ایم ؟ آنچه اکنون هستیم چه معایبی دارد ؟ چه راه های تازه ای برایمان میسر است . چگونه با فرهنگ و پیشینه ارزشمند خود با جهان ارتباط برقرار کنیم و اینکه منظری متفاوت از بشریت را به کودکان ارائه دهیم .

8-1- طرح مسئله :

در تصور همگان موزه جایی است که خالص ترین و غنی ترین دست آفریده های نیاکان مان و کمیاب ترین یادگارهای طبیعت در معرض تماشای ما قرار گرفته اند . ساحت موزه پاک تر از آنست که به تفریح و سرگرمی آلوده شود . در موزه باید سکوت متفکرانه را تجربه کرد و فقط در فکر آموختن و چیزهای ناب بود و پیداست که برای کودکان پر جنب و جوش و پرسش گر در چنین موزه ای جایی پیدا نمی شود . از این رو یکی از راههای مقابله با این آفت ، ایجاد موزه های مخصوص کودکان است که ما اقدام به ارائه طرح راه اندازی اولین موزه سیار کودک نمودیم . تا با خویشتن داری ، دانایی و توانایی ، خود را برای پذیرایی از کودکان ارتقا دهیم و شرایطی را فراهم کنیم که کودکان با موزه ها آشتی کنند . آشتی با موزه یعنی آشتی با فرهنگ یعنی آشتی با چکیده مضامین تمدن بشری و کیست که بخواهد چنین حق بایسته ای را از صاحبان دنیای فردا دریغ کند [17] .

مبانی طرح و دلایل سرمایه گذاری موزه برای کودک و نوجوان :

- 1- ماندگاری عمیق تر باورها و مشاهدات دوران کودکی به دلیل خلق فضای (خاطره ، نوستالژی)
- 2- آمادگی ذهنی کامل تر کودکان برای آموختن مفاهیم بنیادین .
- 3- ترویج اندیشه در توجه به پیشینه فرهنگی از طریق کودکان در خانواده .

8-2- روند دستیابی به ایده ی موزه ی سیار کودک

رویکرد جامعه ی جهانی به موزه ها عبارتند از :

- 1- حضور موزه به عنوان یکی از مهمترین ابزار فرهنگی پر کننده اوقات فراغت افراد جامعه .
 - 2- حضور موزه ها به عنوان مراکز فعال آموزش عمومی جامعه ، محلی که آنچه فرد در مراکز آموزش رسمی فرا گرفته است با ابعاد وسیع و ملموس تجربه می کند .
 - 3- تنوع موزه ها از نقطه نظر موضوعی ، شکل ، محتوا ، ابعاد ، جا گیری (اجتماعی ، فرهنگی ، جغرافیایی) .
 - 4- توجه موزه ها به موضوعات حاد و مطرح جامعه نظیر اکو سیستم ، رابطه انسان با محیط خود ، پیشرفت های علمی روز و آخرین دست یافته های انسان در زمینه های گوناگون فرهنگی ، تاریخی و هنری .
 - 5- سیاست غیر متمرکز دولت در امر موزه ها و باز گذاردن دست مسئولان محلی برای ایجاد و اداره موزه ها [18] .
- با توجه به رویکرد جامعه جهانی به موزه ، به آسیب شناسی در طراحی موزه ها با توجه به دید مخاطب کودک پرداختیم که در زیر به چندین مورد از آنها اشاره می کنیم :

- 1- برنامه های بازدید کودکان از موزه بدون فقدان آزادی عمل و عدم توجه به عواطف و استعداد های فردی
- 2- بی علاقهگی ، آشنایی یا کم آشنایی آموزگاران و مربیان با موضوعات موزه .
- 3- استفاده از روش های سنتی آموزش و تکیه بر محفوظات.
- 4- طرف مشورت قرار نگرفتن کودکان در انتخاب موزه های مورد بازدید .
- 5- عدم پیش بینی امکانات مناسب بازدید گروهی در موزه .
- 6- فضاهای سنگین و رسمی موزه ها .
- 7- کمبود یا نبود سیستم به روز (راهنمایان مجازی) و یا نبود راهنمایان موزه برای پاسخگویی .
- 8- برجسب ها ، زیر نویس ها و مطالب سنگین .
- 9- ویتترین های نامناسب قد و اندازه کودکان .
- 10- عدم فضای مناسب برای استراحت و نیازهای اولیه کودکان ، تفریح کودکان ، بحث و گفت و شنود.
- 11- نبود امکانات و سیستم پخش فیلم در اغلب موزه ها برای ارتباط کودکان با موضوع.

با آسیب شناسی موزه ها برای کودکان دریافتیم طراحی محیط موزه رابطه مستقیمی در برانگیختن توجهات و تحریک ذهن کودکان بازدید کننده و فرایند مشاهدات آنها دارد و همچنین جذاب کردن محیط موزه باعث تسهیل و ماندگاری آموزش در کودک می گردد. از این رو در نظر داریم فضایی زیبا ، جذاب ، شوق برانگیز ، ایمن ، بهداشتی ، پر محرک و دارای جاذبه بصری و روانی در حد مطلوب ایجاد نماییم؛ و بدین طریق بتوانیم در جذب کودکان و یادگیری آنها موثر واقع گردیم؛ و بر فهم محیط به وسیله آنها تاثیر گذارده و باعث آرامش و آسایش آنها در محیط آموزشی گردیم .

شکل 3- فعالیت اولین موزه سیار خصوصی کودک در سطح ملی (برج میلاد تهران)

برای این منظور بخش ها و مراکز آموزشی مختلفی برای موزه کودک در نظر گرفتیم که شامل بخش نمایشگاهی ، ملی ، بین المللی ، ادبیات ، نمایش ، سمعی و بصری ، کتابخانه ، بخش رفاهی ، استراحتی ، بهداشتی ، تفریحی ، بخش کلکسیون ، فروش ، گریم ، بخش بازی ، سر گرمی و بخش هنری و همچنین موضوعات تاریخی ، فرهنگی ، معاصر ، ادبی ، بشر دوستانه ، اجتماعی و هنری می باشد.

رسانه ها و فرصت های آموزشی در موزه در قالب کار گاه ها و بخش های آموزشی ذیل ارائه می شوند :

- کارگاه بازی شامل: کارگاه های بازی های محلی و خلاق و بازی های مروج صلح و دوستی و عدم خشونت.
- کارگاه هنر شامل: کارگاه های نقاشی، کاردستی، کولاژ، عروسک سازی، ماسک سازی و... .
- بخش دیداری شامل: کارگاه های شرح و تفسیرهای دیداری و شنیداری، فیلم و انیمیشن ها و
- بخش شنیداری شامل: آشنایی با سازها و نواهای ایرانی و سروده ها .
- کارگاه ادبیات شامل: کارگاه های نمایش های عروسکی، قصه گویی، نمایش های خلاق توسط کودکان .
- بخش نمایشگاهی شامل: نمایشگاه های عکس، صنایع دستی، آثار تولیدی توسط کودکان و عروسک های صلح و... .
- بخش گفت و شنود، پرسش و پاسخ و نشست در حلقه صلح .
- بخش کلکسیون و اشیاء مرتبط با طرح .
- بخش نمایشگاهی زندگی کودکان در اقوام ایرانی شامل: انواع بازیچه ها، البسه، زیور آلات، ابزار کودکان در گذشته تا حال که در نظر دارد در مسیرهای سفر تکمیل گردد [19].

8-3- معرفی اولین موزه خصوصی کودک در ایران تحت عنوان قاسفک های صلح- قاصدک های صلح :

پس از بررسی های به عمل آمده و تحقیقاتی که در زمینه موزه کودک انجام شد، پوروپوزالی مبتنی بر ظرفیت ها و واقعیت ها با امکانات موزه و ایده های نوآورانه با پیام های جدید، بدون ابهام و حاشیه با تعریفی روشن و اهدافی مشخص در جهت معرفی دقیق جایگاه و نقش موزه سیار کودک را در سال 1387 به سازمان محترم میراث فرهنگی و صنایع دستی ارائه نموده که پس از بررسی های لازم در همان سال موفق به کسب مجوز از سازمان مذکور شد. از آن سال تا کنون گام های متوالی، فرایند مقدماتی، برنامه ریزی ها، مطالعات و آماده سازی، تعیین اهداف خرد و کلان، برگزاری همایش، نمایشگاه، تحلیل و ترکیب، تدوین محتوای آموزشی، تدوین برنامه و چند برنامه ی سفر در سطح ملی و فراملی و مراحل هماهنگی بین ایده و اجرایی شدن موزه را پشت سر گذاشته ایم و اکنون در گام آخر یعنی باز گشایی موزه ایستاده ایم .

در طول این سال ها به دنبال پیدا کردن فضای مناسب، تشکیل جلسات با مسئولین مربوطه و بدنبال حمایت های مالی بودیم که خوشبختانه اساس طرح، مورد تایید و حمایت معنوی همه مسئولین محترم بود اما هیچ حمایت مالی برای بازگشایی، طرح و راه اندازی آن صورت نپذیرفت. بالاخره در سال 1393 با ارائه گزارش عملکرد به سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مجدداً مجوز اولین موزه خصوصی سیار کودک را به روز نمودیم.

ما در صددیم که با حرکت موزه در سطح کشور و فرهنگ سازی (فرهنگ هر خانه، مهد و مدرسه یک موزه) را در کل کشور تعمیم دهیم. در این راستا گام های زیادی برای رسیدن به هدف برداشته ایم تا بتوانیم از تاریخ و تمدن طولانی، گسترده و پر محتوایی که در اختیار داریم و متأسفانه آنها را برای کودکان خود به نمایش نگذاشته ایم استفاده کنیم تا کودکان خودشان را بهتر بشناسند و ما نیز بهتر در راه اهداف ملی گام برداریم. همچنین با توجه به قصص قرآنی شیوه برخورد حوادث تاریخی و آثار باقیمانده از پیشینیان و سرگذشت اقوام و جهان گذشته را برای کودکان باز گو نماییم؛ و به نتایج اخلاقی و بعد تربیتی در قرآن تکیه کنیم و همچنین با پیدا کردن روح اخلاقی که در هر یک از کودکان نهفته است بتوانیم توان هنری و فکری کودکان را بر انگیزانیم و به نقش اجتماعی خود پردازیم. از این رو بر حسب وظیفه خویش جامعه مخاطب را مشخص ساخته و بین کودکان، درک و یافتن نیازهای آنان اعم از کلی و جزئی برنامه ای را تبیین نمودیم. ما برای اینکه از عهده ایفای نقش

اجتماعی، آموزشی و فرهنگی خویش برآئیم صرفاً به فکر گرد آوری اشیاء نیستیم بلکه در صدد تأمین سلامت میراثی که در اختیارمان نهاده شده است می‌باشیم و در این راه از نمایش عروسک‌ها و اسباب بازی‌ها استفاده می‌کنیم.

همچنین با توجه به این نکته که کودکان امروز نسلی هستند که بیشتر با تصویر سر و کار دارند، سعی ما بر آن است که موزه را از بی‌حرکتی و بی‌تصویری خارج سازیم و با توجه به این نگاه و ظرفیت‌های تصویری و بیانی، فضایی را به معرفی تصاویر اختصاص دهیم تا به درک موزه و آشنایی کودکان با موزه کمک نماییم. همچنین در صدد برقراری ارتباط فرهنگی کودکان با اشیاء به نمایش گذاشته شده می‌باشیم و می‌کوشیم تا ارتباط و حسی را که بین خالق یک اثر و خود اثر وجود دارد به کودکان منتقل نمائیم. از این رو بیشتر از دست ساخته‌ها و اسباب بازی‌های دست ساز کودکان استفاده خواهیم نمود. زیرا اسباب بازی‌ها نتیجه ذهن خلاق کودکان است و بهتر آنکه اشیاء این موزه با هنر و خلاقیت کودکان مجهز گردد و اسباب بازی‌هایی با خلاقیت خود کودکان که به دست فراموشی سپرده شده‌اند دوباره احیاء گردند. دیدن و لمس کردن اسباب بازی‌هایی که کودکان از ابزارهای ساده درست می‌کنند احساسات پاک آنها را جلا خواهد داد.

موزه سیار کودک به عنوان اولین موزه سیار خصوصی کودک با تشکیل اولین مجموعه قاشق و چنگال در نظر دارد به صورت چمدانی، اتوبوسی، کاروان، قطار، هواپیما بسته به مسافت، مسیرهای ملی و بین‌المللی، فعالیت خویش را آغاز نماید.

با توجه به اینکه ما باید کودکانی شایسته عصر جدید و متناسب با هویت دینی و ملی و فرهنگی خود تربیت نمائیم. لازم است برنامه‌ریزی‌ها و تدابیر شایسته نوینی را لحاظ کنیم که این خود مبین اصرار ما به داشتن برنامه و محتوای آموزشی جامعی برای مسئله فوق می‌باشد.

8-4- ویژگی‌های موزه:

موزه‌ی مد نظر ما سیار بوده و دسترسی آسان کودکان مناطق محروم و دور به موزه یکی از مهمترین ویژگی‌های آن است. این موزه دارای محتوای متنوع هنری، آموزشی و موضوعی روز جهان است و همچنین به معرفی میراث فرهنگی کشور به کودکان اقصی نقاط کشور و جهان می‌پردازد. این موزه انعطاف‌پذیری و امکان برپایی در مکان‌های باز و بسته، دور و نزدیک، داخل و خارج کشور را دارد.

تنها اقلام موزه کودک دو شی ساده در اشکال مختلف می‌باشد که از آنها برای بیان کلیه محتوای آموزشی موزه استفاده می‌گردد. عروسک‌ها و قاشق‌های صلح در موزه به عنوان پیام آوران و قاصدک‌های صلح و دوستی و حاملان تبادل تجارب بین کودکان ایفای نقش می‌کنند.

جایگاه موزه سیار کودک در تقسیم‌بندی منطقه تحت پوشش بصورت زیر تقسیم‌بندی می‌شود:

شهرهای بزرگ (کلان‌شهرها): در شهرهای بزرگ با وسعت جغرافیایی بالا، موزه‌های سیار قادر به پوشش دهی نقاطی هستند که دسترسی به موزه‌های ثابت وجود ندارد.

مناطق خارج شهری (حومه‌شهر و روستاها): در مناطق خارج از شهری عملکرد موزه سیار به عنوان یک ابزار کمک آموزشی در اولویت قرار می‌گیرد.

مناطق محروم و توسعه نیافته : محدوده فعالیت موزه سیار در این مناطق بر اساس برنامه های آموزشی بنیادی تدارک دیده می شود .

8-5- شیوه های برانگیختن کودکان در محیط موزه ی سیار :

- برگزاری کارگاه ها و فعالیت های متنوع آموزشی ، هنری تفریحی و بازی .
- طرح سئوالات چالش برانگیز با هدف تقویت نیروی کنجکاوی کودکان.
- برگزاری اردو و بازدید از مراکز فرهنگی و آموزشی مرتبط با موضوع در صورت دسترسی آسان.
- برگزاری جشنواره ، نمایشگاه و مسابقات .
- شیوه به کارگیری حواس کودکان به شکل فعال و تعاملی .
- عرضه انواع تجارب تفریحی و ایجاد بستر برای تفریح ، شادی ، بازی.
- ایجاد فرصت برای لمس و دست کاری اشیاء بازسازی شده و اسباب بازی ها .
- آموزش از طریق رسانه های مختلف و چندحسی (دیداری و شنیداری)
- فرصت برای خلق آثار خلاقانه و ساخت و ساز در جهت کمک به دست ورزی کودکان ...
- تدارک فعالیت های گروهی و ایجاد فرصت و تشویق کودکان جهت مشارکت و همکاری در اجرای برنامه های گروهی.
- در اختیار قرار دادن بسته های فرهنگی و آموزشی طراحی و تهیه شده مرتبط با طرح به کودکان .

8-6- روش اجرای هدف :

- سفر وجابجایی موزه سیار کودک به استان های کشور ، مناطق محروم و دور دست (عشایر) با هدف آموزش به کودکان و آشنایی آنها با مفهوم و شکل جدید موزه .
- سفر موزه کودک در خارج از مرزهای کشور با هدف ایجاد صلح و همبستگی و تعامل بیشتر بین کشورها از طریق زبان دیپلماسی عمومی .
- برگزاری کارگاه های آموزشی با موضوعات توسعه و ترویج فرهنگ صلح و دوستی و آشنایی با میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری ویژه کودکان و مدیران و اولیاء با هدف.
- ایجاد فرصتها و امکانات لازم جهت دسترسی برابر و عادلانه و آسان کودکان به آموزش به استناد پیمان نامه حقوق کودک (ماده 29 و 31)
- شرکت در برنامه های هفته های فرهنگی و دوستی ایران و سایر کشورها با حمایت و پشتیبانی دولت محترم جمهوری اسلامی ایران .
- ارزیابی مداوم و مطالعاتی در جهت بهبود کارایی موزه .

- مطالعه تطبیقی و استفاده از تجربیات جهانی برای تقویت ، توسعه و ارتقاء سطح آگاهی عمومی جامعه نسبت به بازدید و اهمیت جایگاه آموزش و یادگیری در موزه.
- تعامل و همکاری های متقابل با نهاد ، سازمانها ، ادارات ، وزارتخانه ها و موسسات آموزشی فرهنگی و هنری دولتی و غیر دولتی و استفاده از ظرفیت های موجود در دستگاه های مذکور.
- راه اندازی سایت موزه کودک و به کار بردن فناوری های نوین و راه اندازی سامانه نمایش مجازی در جهت ثبت تجارب و تبادل تجربه و تعامل با همگان.
- برقراری ارتباط موثر با سازمان های بین المللی مرتبط با طرح و موزه های کودک در جهان.
- تالیف کتاب کار کودک ، راهنمای مربیان و ثبت مشاهدات و ارزیابی مرتبط با موضوع طرح.
- برگزاری سمینار ، همایش ، کارگاه آموزشی ، نمایشگاه و مسابقات مرتبط با طرح.
- هر گونه عملیاتی که برای تحقق اهداف موزه کودک می تواند موثر باشد .

شکل 4- سفر اولین موزه سیار خصوصی کودک به دمشق (سوریه) و برلین (آلمان)

9- نتیجه گیری

در اتمام بحث باید گفت در طراحی برای کودکان باید چشم ها را پایین برد و هم ارتفاع با کودکان نگاه کرد، دید آنها متفاوت است و نیاز آنان از فضاها و فرهنگ ها و نحوه برداشت شان متفاوت می باشد. کودکان به فضای امن به منظور کنکاش و جستجو نیاز دارند، توجه و مراقبت های ویژه در این مکان ها و وجود عناصر و عملکرد مورد علاقه شان برای انجام دادن و تماشا کردن باید مدنظر قرار گیرد.

"کودکان قبل از مدرسه نیازهایشان متفاوت است و توقعشان از مکان ، متفاوت از کودکان کوچکتر می باشد. محیط متناسب با سن کودکان باید طراحی گردد. کودکان تمایل دارند بازی هایشان را در فضاهای گشوده و باز تحقق بخشند ، محیط های امنی که وابستگی و حس کنجکاوی آنان را ارتقا دهد. مسئولیت هایی که کودکان مدیریت فضاهایشان را برعهده گیرند ، می تواند به ایجاد حس مشارکت در آنان کمک کند. کودکان باید فرصت هایی برای تصمیم گیری در مقیاس های متفاوت با نظارت سازمان دهندگان فضا را پیدا کنند. کودکان مقطع دبستان علاوه بر موارد ذکرشده به فضاهای آموزشی همچون کلاس های آموزشی و فضاهایی برای انجام کارهای هنری و محدوده های خصوصی برای خود نیاز دارند. کودکان و نوجوانان سن 10 تا 20 سال فضاهای گردهمایی و جمع شدن با دوستانشان و آشنا شدن با هم سن های خود نیاز دارند"

کارشناس موزه مسئول است که گردشگر را به عنوان یک دوست ببیند. اگر علاقمند به حفظ و بهره برداری از اموال فرهنگی خود و ترویج گفتگوی فرهنگ ها هستیم باید کودکان را جذب کنیم. این تغییر رویه نتیجه طرز تفکر جدیدی است که بر مبنای آن موزه به عنوان وسیله برقراری ارتباط میان میراث فرهنگی و مردم به شمار می آید. اگر موزه را به عنوان یک مکان برقراری ارتباط در نظر بگیریم موسسه است که نه تنها به عنوان یک منبع اطلاعات بلکه به عنوان ابزاری برای تعامل مردم با محصولات و جریان های فرهنگی عمل می کند. آنگاه این مزیت را به دست خواهیم آورد که پیام خود را به صورت غیر شفاهی انتقال دهیم. به عبارت دیگر اشیا و نشانه های موجود در موزه می توانند احساسات، ایده ها و مفاهیم را انتقال دهند و در این حالت محتوا و ارزش هایی که باید توسط مردم درک و به کار گرفته شوند نیز به نوبه خود منتقل می شوند و اینجاست که درک خواهیم کرد که موزه یک مکان محدود نیست که به طور انحصاری در خدمت میراث فرهنگی باشد بلکه می تواند دیدگاه وسیع تر و کلی تر را به بازدید کنندگان انتقال دهد. گردشگر (کودک) پیام موزه را دریافت می کند و موزه نیز به هدف خود که نزدیک تر کردن میراث فرهنگی و مردم با روش قابل درک و قابل دسترسی به یکدیگر است دست می یابد.

روش جدید برقراری ارتباط میان گردشگری و موزه ها به معنای آن است که ما باید راه هایی را پیدا کنیم که از طریق آنها بتوانیم موزه ها را نیز در خدمت مکانهای مربوط به گردشگری بگنجانیم و در عین حال ویژگی ها و هویت خاص خود را نیز حفظ کنیم. ما می توانیم موزه های موجود را متحول کرده، با بررسی ها و نگرش های جدید روح تازه ای در آنها بدمیم. اگر این تغییر در نگرش مدیریت موزه های ما ایجاد گردد با تکیه بر نیازهای مخاطبین داخلی و خارجی و با به کارگیری نیروهای متخصص مثل موزه دار، مردم شناس، جامعه شناس و غیره امکان این تحول در کشور وجود دارد. در واقع می توان گفت موزه یک رسانه است که تنها نوع عملکردش با رسانه های دیگر تفاوت دارد. هر موزه از هر نوع که باشد پاسخی به یک پرسش بنیادی است. از این رو هرگز انتهایی برای مباحث موزه نخواهیم داشت چرا که هر چه بیشتر موزه داشته باشیم چهره جامع تر و ظریف تری از بشریت در اختیار خواهیم داشت.

ما تا کنون قدم هایی بر داشته ایم و ثابت کرده ایم که اگر امکانات لازم در اختیار باشد با قدرت می توانیم در عرصه های اجتماعی و فرهنگی داخلی و جهانی وارد شویم بطوریکه جهانیان، فرهنگ و تمدن ایرانی را باور نموده و جایگاه ویژه ای را برای آن قائل گردند. ما می دانیم که کودکان چه چیزی نیاز دارند، به کجا باید برویم و اگر حمایت شویم می توانیم این ادعا را داشته باشیم که در چند سال آینده خودمان را به استانداردهای نوین موزه داری برسانیم و بتوانیم در آینده فضاهای تازه ای را به سوی موزه کودک باز کنیم.

در تحقیقات و طرح ما مشخص شد که موزه ها ظرفیت بر انگیزدن مردم را دارند تا آنها به آموختن روی بیاورند. همچنین موزه ها قادر به اعتماد سازی هستند و مردم از این طریق احساس می کنند که می توانند دانش و مهارت بیاموزند. ما از دستاوردهای آموزشی موزه ها برای مردم استفاده نمودیم تا روی آموزش کودکان در موزه ها سرمایه گذاری کنیم و این تنها از طریق تشویق است.

برای ایجاد موزه ای تاثیرگذار برای کودکان باید به چند عامل اساسی توجه ویژه ای داشت. ارتفاع دید در سنین کودکی تا جوانی متفاوت است. ارتفاع دید بر درک فضا تاثیر مستقیم می گذرد. تفاوت اصلی و واضح بین طراحی برای کودکان و بالغان علاوه بر درک روانی شان، اندازه و سایزهای فیزیکی شان است. عامل دیگر ایمنی در محیط است، همانطور که عنوان شد

کودکان در تمام سنین نیاز به احساس امنیت در فضا دارند. عملکردها و نوع کاربری ها عامل مهم بعدی است. در سنین پایین تر کودکان نیاز به ترکیب عملکردها بصورت بازی و نمایش دارند اما هنگامی که کودکان در سنین دبستان هستند در طراحی موزه های موردنظر ، نیاز به فضاهای آموزشی و ترکیب آنها از طریق کتاب ها و کلاس ها دارند. در نهایت عامل موثر در طراحی برای کودکان ، مسئولیت پذیری یا ایجاد امکان مشارکت است. امکان ایفای نقش در فضاهای شهری و مکان های عمومی در طراحی واجد اهمیت ویژه می باشد.

اگر در ایجاد و طراحی موزه ها عوامل ذکر شده در آن در نظر گرفته شود ، این موزه ها می توانند به دلایل مختلف حضور کودکان و جوانان را در خود امکان پذیر سازند ، مبحث انتقال و سپردن میراث فرهنگی به نسل های آینده (پایداری میراث و صلح پایدار) با ارتقا درک فرهنگی و نقش پذیری افراد جامعه ، را امکان پذیر سازد . همچنین از این طریق محیط های فرهنگی و آموزشی مامنی برای تمامی سنین از جمله کودکان خواهند شد.

موزه ها باید به وضوح و اقتدار نشان دهند که بازدید از موزه تا چه حد می تواند تاثیر مثبت روی زندگی افراد مختلف داشته باشد . اما باید بدانیم که آیا عملکرد موزه ما سهمی در یادگیری و آموزش کودکان دارد ؟ آیا عزت نفس و اعتماد به نفس آنان را ارتقاء می بخشد ؟ یا ما با تصورات قالبی و کلیشه ای مبارزه می کنیم ؟ آیا آینده شغلی را تعیین می کنیم ؟ آیا با کاستی های اجتماعی مقابله می کنیم ؟ آیا فرصتها را افزایش می دهیم ؟ و به کلیه سوال هایی که طرح نموده ایم پاسخ دهیم. ما باید نشان دهیم که موزه هایمان هیجان انگیز و پویا هستند و سهم ارزشمندی در زندگی کودکان امروز دارند .اگر بخواهیم موزه مان سازمانی مفید به لحاظ اجتماعی و پاسخگو و پذیرا باشند باید اینها را ثابت کنیم ، و به نتایج فوق دست یابیم .

10 – ایده ها ، راهکارها و پیشنهادات و برنامه هایی برای موزه کودک :

- 1- لازم است کودکان به عنوان بخشی از گردشگران فرهنگی از حقوق خاصی بهره مند شوند .
- 2- کودکان گردشگر از سایر گردشگران متمایز شوند و به آنها احترام گذاشته شود.
- 3- محصولات موزه نیز باید با تمایلات کودکان تطبیق داده شود.
- 4- برنامه روزانه این گردشگران کوچک به دقت تنظیم شود .
- 5- باید بر اساس علائق و عدم علائق آنها امکانات به آنها عرضه شود .
- 6- برنامه زمان بندی شده و تقویم مناسب آنها طراحی و در اختیار آنها قرار داده شود .
- 7- باید اطلاعات اولیه تهیه و به زبان کودکان تنظیم شوند (مختصر و مربوط به اصل موضوع و نصب مناسب و با دقت بر چسب ها و زیر نویس ها) .
- 8- بکار گیری و ترتیب انتخاب راهنمایان و رابطان آگاه ، پر حوصله و مهربان تا در طراحی روش های نمایش جدید همفکری کرده در تفسیر و ارائه آثار موزه روش های جدیدی ابداع کنند.

- 9- مشخص کردن چهار چوبی برای موزه که بر اساس آن امکاناتی را که در اختیار کودکان و بازدید کنندگان ثابت قرار می دهیم افزایش داده شود .
- 10- کودکانی را که به عنوان مخاطب جدید موزه هدف قرار داده برنامه هایی برای نفوذ و رهیابی آنان طرح ریزی نمود .
- 11- حمایت از کارکنان موزه به ویژه از طریق آموزش تا وظایف خود را در امر رشد مخاطب به درستی انجام دهد .
- 12- آگاه سازی کودکان از تعهدات خود نسبت به آنان مخصوصا در زمینه شرکت یکسان و عادلانه .
- 13- خارج کردن موزه از حالت دیکتاتوری و حاکمیت مطلق تا کودکان بتوانند جایگاه خود را پیدا نموده و به هر میزان وبه دلخواه نظاره کنند و به هر تفسیری که می خواهند برسند و حتی در شرایطی بتوانند برای رسیدن به این تفسیر اشیاء را لمس کنند زیرا هنوز در موزه ها اشیاء حکومت می کنند نه بازدید کنندگان و کودکان نمی توانند با آنها ارتباط برقرار کنند.
- 14- ایجاد فضاهایی برای رفع نیاز اولیه ، استراحت ، امکانات بهداشتی و تفریحی و صمیمی.
- 15- ایجاد فضاهایی برای نیازهای علمی ، تحقیقی ، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی ، مطالعه.
- 16- ایجاد فضاهایی برای پخش اسلاید ، نمایشگاه ، کتاب ، عکس ، نگاتیو ، فیلم.
- 17- پیش بینی امکانات برای معلولین ، بیماران خاص و
- 18- تشویق دیگر موزه ها برای تخصیص مکانی ویژه کودکان در موزه هایشان .
- 19- اجرای برنامه های مشارکتی ، خانوادگی و عمومی .
- 20- بکار گیری و استفاده از شیوه های متنوع رسانه های مختلف آموزشی .
- 21- بکار گیری مشارکت عمومی برای تهیه محتوای آموزش ، فیلم ، موسیقی برای کودکان و کودکان نابینا ، ناشنوا ، با شرایط خاص و

11- چشم انداز ما :

انتظار داریم و امیدواریم در پی تلاش های پیگیرانه که سال هاست در جهت تحقق آرمان خویش داریم با تاسیس موزه سیار و آموزشی کودک ، کودکانی تربیت نماییم که با نگاهی به دیروز ، بتوانند آموخته ها و تجربه های عینی شان را برای خود و فردای دیگر کودکان به عمل تبدیل نمایند و با تفکری مثبت و سالم در ساخت جهانی شایسته برای همه کودکان جهان تلاش نمایند و اقدام آنها هدیه ای باشد به کودکان فردا و این همان صلح پایدار است که امروزه یک رویا است .

در پایان آرزومندیم موزه کودک ، در زیر سایه توجهات و حمایت های مسئولین با یک اقدام انسانی و مشارکتی ، پویا و پایدار به رسالت بزرگمان که سر بلندی سرزمین پاک ایران اسلامی مان است نائل گردیم . همچنین موزه کودک به منزله تجربه های خوشایند و ماندگار زمینه یادگیری را در مراحل رشد کودکان سرزمین نیاکان مان تسریع و تسهیل نماید . انشاء

با سپاس سوسن نیک ذات

کارشناس مدیریت جهانگردی

عضو هیات موسس و مدیر عامل موسسه ملی فرهنگسازان کودکان پارس
طراح ، مدیر و بنیان گذار اولین موزه سیار خصوصی کودک در ایران .

مراجع

- 1- سایت اینترنتی " اتاق کودک ، رشد جسمانی ، رشد شناختی ، رشد اجتماعی "
- 2- سایت اینترنتی " بازی و نقش آن در آموزش کودک "
- 3- بلک ول ی ، " راهکارهایی برای رشد مداوم مخاطب " ، مجله موزه ها ، شماره 44 ، تابستان 1385.
- 4- بلک ول ی ، " راهکارهایی برای رشد مداوم مخاطب " ، مجله موزه ها ، شماره 44 ، تابستان 1385.
- 5- کریمی ع.ا ، " مدرسه ی موزه " ، انتشارات عابد ، زمستان 1383.
- 6- ویلکینسون ا ، " موزه ها و یادگیری مستمر " همایش موزه ها و یادگیری ، انگلستان ، 2006.
- 7- ویلکینسون ا ، " موزه ها و یادگیری مستمر " همایش موزه ها و یادگیری ، انگلستان ، 2006.
- 8- بلاویا م.گ ، " موزه واسطه ای میان میراث فرهنگی و گردشگری " ، همایش میراث فرهنگی،موزه ها و صنعت گردشگری ، ونزوئلا ، (1995).
- 9- بلاویا م.گ ، " موزه واسطه ای میان میراث فرهنگی و گردشگری " ، همایش میراث فرهنگی،موزه ها و صنعت گردشگری ، ونزوئلا ، (1995).
- 10- بلاویا م.گ ، " موزه واسطه ای میان میراث فرهنگی و گردشگری " ، همایش میراث فرهنگی،موزه ها و صنعت گردشگری ، ونزوئلا ، (1995).
- 11- نفیسی ن.د ، " موزه داری " ، انتشارات سمت ، تهران ، 1380.
- 12- کارگر م.ر ، " جایگاه انسان در موزه " ، مجله موزه ها ، شماره 44 ، تابستان 1385.
- 13- بنیاد گسترش موزه در ایران ، انتشارات وزارت فرهنگ و هنر ، اداره کل موزه ها ، اسفند .
- 14- ویلکینسون ا ، " موزه ها و یادگیری مستمر " همایش موزه ها و یادگیری ، انگلستان ، 2006.
- 15- ویلکینسون ا ، " موزه ها و یادگیری مستمر " همایش موزه ها و یادگیری ، انگلستان ، 2006.
- 16- کریمی ع.ا ، " مدرسه ی موزه " ، انتشارات عابد ، زمستان 1383.
- 17- صالحی م ، " کاخ نیاوران در دست بچه ها " ، مجله موزه ها ، شماره 44 ، تابستان 1385.
- 18- Hooper- Greenhill E , " The educational role of the museum" , routledge , London and Newyork , 1994.
- 19- نیک ذات س ، " پروپوزال اولین موزه خصوصی کودک : قاشقک های صلح قاصدک های صلح " ، زمستان 1387.